

PÁZMÁNY *1635*
— alapítva —

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar

Heller Farkas Közgazdaságtudományi Intézet

A tudás szerepe a gazdaságban

Konferencia

2016. november 17, csütörtök, 10-17 óráig

PROGRAMFÜZET

**Helyszín: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, JÁK, Budapest VIII. Szentkirályi u. 28.
Szent II. János Pál Díszterem**

A konferencia programja:

10.00 Dr. Tóth Tihamér dékánhelyettes köszöntője/megnyitó

10.05-12.30 A humán tőke szerepe a gazdasági fejlődésben

Elnök: Dr. Katona Klára

1. Az oktatás hatása a gazdasági versenyképességre
Prof. Dr. Chikán Attila, akadémikus, Corvinus Egyetem
2. A tudástőke hatása a hazai és külföldi vállalati teljesítményekre Magyarországon
Dr. Katona Klára, intézetvezető egy. docens, PPKE
3. A tudás alapú tőke: mérése és hatása az egészségügy teljesítményére
Dr. Hüttl Antónia, tudományos tanácsadó, KOPINT-DATORG Rt.,
4. Az oktatás és a K+F fejlődése az Európai Unióban – ráfordítások és eredmények
Dr. Kőrösi István, egy. docens, PPKE

Vita

12.30-13.30 Búféabéd

13.30-17.00 Az oktatás szerepe a humán tőke fejlődésében

Elnök: Dr. Schlett András

1. A kisgyermeknevelés jelentősége és társadalmi hatása
Dr. Katona György, prodékán, oktatási rektori biztos, NyME
2. A magyar közoktatás nemzetközi összehasonlításban
Dr. Setényi János, oktatáskutató, ügyvezető ig., Expanzió Humán Tanácsadó Kft
3. A felsőoktatás szabályozásának és finanszírozásának joggazdaságtana
Dr. Szalai Ákos, egy. docens, PPKE
4. A felnőttoktatás hatékonysága, különös tekintettel a hátrányos helyzetű rétegek képzésének nehézségeire és lehetőségeire
Dr. Cseszka Éva, egy. docens, Zsigmond Király Egyetem

Vita

ÖSSZEFOGLALÓK

AZ OKTATÁS SZEREPE A GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉGBEN

Prof. Dr. Chikán Attila
akadémikus, Corvinus Egyetem
BCE Versenyképesség Kutató Központ

Magyarország az elmúlt másfél évtizedben folyamatosan rosszul szerepel a nemzetközi versenyképességi rangsorokban. Lecsúszást, jó esetben stagnálást tapasztalunk a világ más országaihoz képest, s különösen fájdalmas, hogy helyzetünk egyre romlik közép-kelet európai összehasonlításban is. Ennek a folyamatnak számos összetevője van, s ezek között fontos az oktatás helyzetének, lehetőségeinek romlása. A negatív trendek sajnos az oktatás valamennyi szintjére érvényesek, az előadásban főként a felsőoktatásra koncentrálok.

Először globális adatokra építve bemutatom az oktatás és a versenyképesség trendszerű kapcsolatát, majd a hazai helyzetet elemzem, statisztikai mutatókra és összehasonlításokra támaszkodva. Bemutatok továbbá néhány olyan nemzetközi tendenciát, amelyek különösen indokolttá teszik, hogy hazánk jövője érdekében lényegesen nagyobb figyelmet és erőforrásokat fordítsunk erre a területre.

A TUDÁSTŐKE HATÁSA A HAZAI ÉS KÜLFÖLDI VÁLLALATI TELJESÍTMÉNYEKRE MAGYARORSZÁGON

Dr. Katona Klára
intézetvezető egy. docens, PPKÉ

Számos kutatás bizonyítja, hogy a vállalati termelékenységet meghatározó hagyományos tényezők, mint a tőke és a munka, mellett az u.n. tudástőke egyre fontosabb szerepet játszik a vállalati teljesítmény és ezáltal az egész gazdaság növekedésében. A kutatási eredmények azt is megerősítik, hogy a fejlődő, illetve a kevésbé fejlett országok számára a tudástőke kulcsfontosságúvá válhat a gazdasági lemaradás leküzdésében.

A tudástőkén általában a munkaerő színvonalát, képzettségét és a K+F tevékenységet érti a szakirodalom. A nyitott és felemelkedő gazdaságokban azonban fontos tényezője lehet a vállalati tudásnak a külföldi tőkebeáramlás által indukált u.n. „spillover” hatás, ami a technológia, illetve vállalatvezetési ismertek elterjedését és átvételét jelenti a külföldi befektetők és vállalatok megjelenésének köszönhetően a befogadó gazdaságban. Ez a hatás Paci, R.-Marrocu, E. (2013) legújabb kutatási eredményei szerint a kelet-közép európai országokban kiemelkedő jelentőségű, mely elsősorban a magas színvonalú munkaerőnek köszönhető.

Jelen munkámban azt szándékozom bemutatni, hogy a hagyományos tényezők (dologi tőke) mellett a tudástőke – humán tőke, technológiai tőke, „spillover” hatás – hogyan befolyásolta a Magyarországon működő vállalatok teljesítményét az elmúlt két évtizedben. A módosított Cobb-Douglas termelési függvény hatótényezőit regresszió keretében vizsgáltam. A felhasznált

adatok a KSH által rendelkezésre bocsátott vállalati beszámolókra épülnek 1996 és 2014 között. A vizsgált időszakból kiemeltem négy periódust (1996-2000, 2000-2005, 2005-2010, 2010-2014), melyek záró és nyitó évei közötti termelékenységváltozást elemeztem.

A regresszió eredménye megerősíti a humán tőke kiemelkedő jelentőségét a vállalati teljesítményre, különösen a közelmúltban. Ugyanakkor a technológiai tőke jóval lassabban és kisebb mértékben hatott, a külföldi tudás elterjedése pedig gyakorlatilag nem, vagy csak igen kis mértékben volt kimutatható.

A TUDÁS ALAPÚ TŐKE: MÉRÉSE ÉS HATÁSA AZ EGÉSZSÉGÜGY TELJESÍTMÉNYÉRE

Dr. Hüttl Antónia

a Statisztikai Szemle főszerkesztője, egyetemi magántanár

A termelékenységszámítások szembevető anomáliái mutattak rá arra, hogy többnyire hiányosan és nem konzisztens módon vesszük számba a termelést befolyásoló tényezőket. Azáltal, hogy alulbecsüljük a termelési tényezők inputját, szisztematikus torzítást idézünk elő a termelékenységi maradék nagyságában. Az előadás röviden ismerteti azt az OECD és az EU keretében folyó kutatást, amely azt célozza, hogy minél teljesebb körben azonosítani és számszerűsíteni lehessen a termelés és így a gazdasági növekedés alakulását magyarázó tényezőket. A módszertani kutatás-fejlesztés több szakaszra osztható. Viszonylag előrehaladott állapotban van annak a feladatnak a megoldása, hogyan számszerűsíthető az inputja azoknak a fizikai tőkeelemeknek, amelyek állományára már léteznek jó minőségű statisztikai adatok. Emellett a nemzeti számlák legutóbbi felülvizsgálata lényegesen kibővítette a számba vett eszközök körét az olyan tudás alapú eszközökkel, amelyek termelési tevékenységből származnak és a tulajdonjoguk kisajátítható (ilyenek például a K+F, a szoftverek és az adatbázisok). A kutatások egy ága azt vizsgálja, hogyan mérhető ezen eszközök termelési inputja. A tapasztalatok azonban továbbra is azt jelzik, hogy a nemzeti számlákban figyelembevett termelési tényezőkkel kielégítően nem írhatók le a termelékenységi szintek eltérései az egyes országok, régiók között, nem magyarázható, a globalizáció miatt nem képes radikálisan mérsékelni a termelékenység differenciálódását. Feltételezhető, hogy létezniük kell egyéb, az egyes országok, régiók növekedési pályáját befolyásoló, tudás alapú (nem fizikai/tárgyi) eszközöknek is.

Az előadás, egy rövid elméleti bevezetést követően ebből a kutatási témakörből mutat be egy empirikus vizsgálatot. Az egészségügy példáján azt a kérdést vizsgálja, hogy az aktív fekvőbeteg ellátásban, a gyógyító munka szervezésében keletkező szervezeti tőke mennyire befolyásolja az egyes kórházak teljesítményét. A keresztmetszeti becslések a 2010-2013 évekre vonatkoznak, összehasonlítva az angol, a német és a magyar fekvőbeteg ellátásra kapott eredményeket.

A kutatás a tudás alapú eszközöket a humán tőke egyik összetevőjének értelmezi. Pontosabban megkülönbözteti egyfelől azt a humán tőkét, amely a munkavállaló tulajdona, és így használata a munkainput részét képezi, másfelől a humán tőke által létrehozott tudás alapú eszközöket. Ez utóbbi egyszerűbben beilleszthető a hagyományos neoklasszikus paradigmába, ezért is tartanak előbbre az ezekkel foglalkozó módszertani és empirikus kutatások.

AZ OKTATÁS ÉS A K+F FEJLŐDÉSE AZ EURÓPAI UNIÓBAN – RÁFORDÍTÁSOK ÉS EREDMÉNYEK

Dr. Kőrösi István
egy. docens PPKE

A szerves gazdasági fejlődés megalapozásának döntő tényezője a humán erőforrás fejlesztése, ez a hatékony foglalkoztatás-növelés bázisa. A közoktatás, a tudomány, a kutatás-fejlesztés, a kultúra és az innováció egységes láncolatot alkotva, együtt határozza meg az országok fejlesztési kilátásait. A legjobb foglalkoztatáspolitikai éppen az oktatás- és képzési politika, mert hosszú távra meghatározza a rendelkezésre álló munkaerő minőségét és struktúráját. A kelet-közép-európai országokban feltétlenül szükség van a K+F erősítésére, a K+F-ráfordítások növelésére és egyidejűleg felhasználásuk hatékonyságának javítására. A K+F eredményeinek versenyképes termékekké kell válniuk, ami szerves innovációs lánc kialakítását igényli. A K+F-kiadások felhasználásának javítása és eredményeinek gyorsabb bevezetése elengedhetetlen a felzárkózáshoz. A közép-európai országok felemelkedése szempontjából a XXI. században az egyik kulcstényező és szűk keresztmetszet a humán tőke, ezért ennek gyarapításától függ a tartós fejlődés megalapozása. Ennek két kulcsterülete az oktatás és a kutatás-fejlesztés – ezek jelentik a felemelkedés zálogát.

A KISGYERMEKNEVELÉS JELENTŐSÉGE ÉS TÁRSADALMI HATÁSA

Dr. Katona György
prodékán, egyetemi docens, oktatási rektori biztos,
Nyugat-magyarországi Egyetem

Az előadás több tudományterület eredményeit felhasználva törekszik bemutatni a kisgyermeknevelés társadalmi hatását, jelentőségét. A kisgyermekkor egész életet meghatározó voltát az emberiség hajnala óta sejtjük. E társadalmi meggyőződést jelzi, hogy a kisgyermeknevelést a hatalom minden korban fontos társadalomformáló eszköznek tekintette a 14. századi janicsár iskoláitól a hazánkban néhány éve bevezetett kötelező óvodáztatásig. A

kisgyermeknevelés fontosságának tényét az intézményesített nevelés kezdeteitől pedagógus-tapasztalatok sokasága erősítette, a neveléstudomány a felvilágosodás kora óta határozottan állítja, a 20. század pszichológiai és szociológiai kutatásainak sora igazolta, a 21. század elején pedig neurológiai vizsgálatok támasztották alá.

A neveléstörténeti kutatások hangsúlyozzák, hogy minden korban gazdasági kényszerek és társadalmi elvárások hatják át az intézményes nevelés – benne a kisgyermeknevelés - alakulását, melyet a világról, emberről, közösségről kialakított, állandó változó képünk árnyalt. Az előadás röviden vázolja ezt a folyamatot, jelezve ennek európai és hazai áramlatait, miközben felveti azokat a nevelésfilozófia alapkérdéseket, melyek a kisgyermeknevelés mai társadalmi cél- és elvárásrendszerére és az ezek mögött fellelhető ember- és társadalomideálra vonatkoznak.

Az előadás vázlatos áttekintést kíván adni a pszichológia tudományának azon eredményeiről, melyek a koragyermekkor meghatározó szerepét bizonyítják, különös tekintettel azon képességek, kognitív és affektív tulajdonságok, személyiségbeli és szociális kompetenciák kialakulásának feltételeire és alapjaira, melyek ebben a korai időszakban formálódnak. Ezen tulajdonságok egészséges kibontakozása és megszilárdulása nélkül mikro és makro közösségeink működése, fenntartása, léte ugyanis nem képzelhető el.

Röviden ismertetésre kerülnek azon neurológia kutatások konklúziói, melyek természettudományos alapot adnak a pedagógia és pszichológia kisgyermekkorra vonatkozó állításainak.

Az előadás a kisgyermekkorú nevelés fontosságának, az intézményes nevelésbe való befektetés gazdasági racionalitásának bizonyítására egy, az USA-ban végzett longitudinális kutatás eredményeit mutatja be.

A MAGYAR KÖZOKTATÁS NEMZETKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN

Dr. Setényi János

oktatáskutató, ügyvezető igazgató, Expanzió Humán Tanácsadó Kft

Az előadás először röviden ismerteti a nemzeti felsőoktatási rendszerek átláthatóságának, összehasonlításának és végső soron globális versenyztetésének történeti hátterét. Az IEA mérésektől a nemzetközi diákolimpiákon át az OECD PISA-dominanciáig röviden felvázolja azokat a rendkívül eltérő mérőeszközöket, melyek a mai döntéshozókat befolyásolják. Kiemeli, hogy ma már nem egyszerűen a mérések és rangsorok számítanak, hanem az az *ökoszisztéma*, amely a mérési eredményeket feldolgozza, értelmezi és kommunikálja a globális oktatási térben. Az olyan államok, amelyek nem kapcsolódnak be, ebbe az ökoszisztémába, egyre

inkább „vakon” kényszerülnek a mérési eredmények értelmezésére, vagy éppen félreértelmezésére/negligálására.

Az előadás második része az aktuális eredményekről számol be. Felvillant olyan erősségeket és gyengeségeket, melyek a 15 éves magyar tanulókat immáron tartósan jellemzik a nemzetközi mérésekben. Párba állítja Magyarország relatíve romló teljesítményét Lengyelország tízéves oktatási felemelkedésével. Ugyanakkor figyelmeztet arra, hogy a PISA-mérések szerint az ezredforduló után a legkiválóbb teljesítményeket ma már Kína és szomszédai mutatják fel. A tendencia tartós, és fokozatosan a felsőoktatásban is meg fog mutatkozni.

Végül az előadás a nemzetközi összehasonlítások nyomán kibontakozó tennivalókat összegzi. Elsősorban az alacsony teljesítményszintű tanulók és iskolák feljavítására összpontosít, mivel az ezredforduló utáni amerikai és európai oktatáspolitikai fókusz is ez. Az előadás azzal a nyugtalanító megállapítással zárul, hogy jelenleg a nyilvánvaló oktatáspolitikai feladatoktól távoli – középosztályi – érdekcsoportok harca közi le az oktatásügyi energiákat. A középosztályi csoportok érdekérvényesítése két, jól elkülönülő narratíva mentén zajlik: a konzervatív-versenyelvű csoportok a szelekció fenntartását, a tudásanyag növelését sürgetik, míg a liberális csoportok egy boldogság-központú, posztmodern iskolaképet kérnek számon a kormányzattól. A munkáltatói szférát megjelenítők pedig egy magas műveltség-ellenes, szakképzés-központú oktatást szorgalmazznak, akár a szülői aspirációk ellenében is. Az előadás azzal zárul, hogy a konfliktusosnak látszó elképzelések nagyon is integrálhatóak lennének egy egyensúlyra törekvő oktatáspolitikával, ennek azonban olyan tudásháttere szükséges, amely jelen pillanatban már nincs meg. A tudásbázis és az egyensúlyi oktatáspolitikai fokozatosan újraépíthető, és ehhez 2020-ig az uniós források is rendelkezésre állnak.

A FELSŐOKTATÁS SZABÁLYOZÁSÁNAK ÉS FINANSZÍROZÁSÁNAK JOGGAZDASÁGTANA

Dr. Szalai Ákos
egy. docens PPKE

A felsőoktatás sok jellemzőjében eltér az oktatás egyéb területeitől. Kevésbé termel közjóságot (például a társadalmi tőkét kevésbé gyarapítja), külső gazdasági (ún. externális) hatása kisebb – az itt felhalmozódó haszon nagyobb része magánhaszon, amely a felsőoktatásban résztvevőknél csapódik le. Másrészt, a felsőoktatás nem csak abban az értelemben termel humántőkét, amennyiben más oktatási ágazatok, vagyis nem csak azon keresztül, hogy a hallgatók tudását, képességeit növeli, hanem a kutatás, az innováció terén is lényegesen nagyobb szerepet játszik – sőt, e tekintetben talán az egész társadalmon, gazdaságon belül az egyik legfontosabb szereplő. Különösen, ami az alapkutatót illeti.

Ezek a többi oktatási területtől eltérő jellemzői egyben azt is jelentik, hogy más hatásai és eszközei vannak a kormányzati beavatkozásnak. Ez az oktatási szint, az ide tartozó intézmények

sokkal könnyebben (kisebb tranzakciós költséggel) kooperálhatnak tevékenységük közvetlen haszonélvezőivel. Ezen oktatási szinten különösen igaz az, hogy a kormányzati beavatkozás (jelentsen az intézmény-tulajdonlást, intézmény-, vagy feladat-finanszírozást, tandíjtámogatást, diákhitelt, standardizálást, minőségbiztosítást, információgyűjtést és információnyújtást, intézményközi versenyt erősítő, vagy éppen korlátozó politikát, stb.) nem légtüres, „szabályozatlan” térben történik, hanem olyan viszonyok között, amikor annak alternatívája nagyon világosan látható: a felsőoktatási intézmények és szolgáltatásaik haszonélvezői közötti közvetlen szerződéses viszonyok. A kormányzati lépések ezek helyébe, ezeket kiszorítva, vagy ezek mellé, ezek kiegészítőjeként lép a felsőoktatási rendszerbe.

A közgazdaságtan, különösen az intézményi közgazdaságtan, a joggazdaságtan, különös tekintettel e terület a Nobel-díjas közgazdászaira (Ronald Coasera, Oliver Williamsonra, – vagy az idén jutalmazott –, Oliver Hartra és Bengt Holmströmre), egyre pontosabb képet adnak a szerződések kudarcairól, vagyis azokról az okokról, amikor a szerződéses alapú megoldások nem működőképesek. Ugyanezen irányzat a szerződések határait megszabó, azokat olykor kiszorító kormányzati politikák indokai között is új elemeket tár fel (és klasszikus „piaci vagy elosztási kudarcokra” hivatkozó „érveket” cáfol), illetve új típusú beavatkozási módokat is azonosít. Az előadás e modellek eredményeit alkalmazza a „felsőoktatási szerződések” esetére.

A FELNŐTTOKTATÁS HATÉKONYSÁGA, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ RÉTEGEK KÉPZÉSÉNEK NEHÉZSÉGEIRE ÉS LEHETŐSÉGEIRE

Taródiné Dr. Cseszka Éva
dr. habil., Zsigmond Király Egyetem

Köztudomású, hogy piacgazdaságban felértékelődik az iskolai végzettség és a szakképzettség. A versenyképes gazdaság és társadalom tanulékony, nyelveket ismerő munkaerőt feltételez, miközben a képzetlen és képezhetetlen munkaerő iránt nagy mértékben visszaesik a kereslet. Előadásom célja a felnőttoktatás társadalmi (externális) hozamaira is rávilágítani, kiemelten a kulturálódási és szabadidős szokások megváltozására, a személyiségfejlődésre, az esélyegyenlőség biztosítására, amely a hátrányos helyzetből való kikerülés záloga. Célom ezenkívül annak vizsgálata is, hogy hosszú távon van-e fejlesztő hatása a felnőttoktatásnak, megfigyelhető-e kiegyenlítő hatás a szocializáció zavarait tekintve, valamint az, hogy milyen szerepet tölt be az élethosszig tartó tanulás a felnőttek munkaerőpiaci integrálásában, a sikeres munkaerőpiaci kompetenciák kialakításában.

Ma, amikor egyre több szó esik az élethosszig illetve az élet minden területére kiterjedő tanulásról (lifelong illetve lifewide learning), hasznos és aktuális a magyar lakosság túlnyomó részét kitevő felnőttek tanulási hajlandóságával, motivációival, az őket elérni képes és tanulásukat hatékonyá, eredményessé tevő módszerekkel, eszközökkel is behatóbban foglalkozni. Jelen előadás azt a kérdést is körüljárja, hogy milyen eszközökkel lehetne a hátrányos helyzetű rétegeket visszaintegrálni az oktatási rendszerbe, hiszen e csoport tanulását

gátolja a tudás- és kompetenciahiány, valamint a nem megfelelő tanulási képességek, ebből fakadóan az alacsony végzettségű, és kompetenciával nem rendelkező csoportok a gazdasági fejlődés akadályai is lehetnek. Előadásom arra a kérdésre is választ próbál adni, hogy az atipikus tanulási formák (pl. távoktatás, e-learning), illetve ezek egyes elemeinek alkalmazása a képzés során mennyiben jelentenek kitörési pontot e rétegek számára. Ezenkívül az előadás célja felhívni a figyelmet a felnőttoktatásban az andragógiai ismeretek és kompetenciák fokozott alkalmazására, hangsúlyozva az emberi tényező (oktatók, tutorok, mentorok) fontosságát is.